

Date: 25th January-2026

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA PSIXOLOGIK MUHITNING
TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

Maxmudova Navruza Dilshotbekovna

4-kurs, Gumanitar fanlar va pedagogika fakulteti Turan International University

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida psixologik muhitning o'rni va uning ta'lim sifati bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda ijobiy psixologik muhitning bolalarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri o'rganilgan. Ilmiy va empirik tahlillar asosida maktabgacha ta'lim muassasalarida qulay psixologik muhitni shakllantirish bo'yicha xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, psixologik muhit, ta'lim sifati, emotsional rivojlanish, ijtimoiy moslashuv, pedagogik ta'sir, shaxs kamoloti.

Abstract: This scientific article analyzes the role of the psychological environment in the development of preschool children and its impact on the quality of education. The study examines how a positive psychological climate influences children's learning outcomes, social adaptation, and personal development. Based on theoretical and empirical analysis, conclusions are drawn on creating a supportive psychological environment in preschool institutions.

Keywords: preschool age, psychological environment, quality of education, emotional development, social adaptation, pedagogical influence, and personal development.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается роль психологической среды в развитии детей дошкольного возраста и ее влияние на качество образования. Анализируется воздействие благоприятного психологического климата на усвоение знаний, социальную адаптацию и личностное развитие детей. На основе теоретического и эмпирического анализа сформулированы выводы по созданию благоприятной психологической среды в дошкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: дошкольный возраст, психологическая среда, качество образования, эмоциональное развитие, социальная адаптация, педагогическое воздействие, личностное развитие.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning psixik, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida eng muhim va hal qiluvchi bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan ushbu davrda bolaning shaxsiy xususiyatlari, xarakteri, muloqot madaniyati hamda atrof-muhitga bo'lgan munosabati shakllana boshlaydi. Bola bu davrda atrof-muhitni idrok etish, tengdoshlari va kattalar bilan muloqot qilish, o'z his-tuyg'ularini anglash, ifodalash va boshqarish kabi muhim psixologik ko'nikmalarni egallaydi. Ushbu jarayonlarning muvaffaqiyatli kechishi bevosita ta'lim muassasasida yaratilgan psixologik muhit bilan chambarchas bog'liqdir.

Date: 25th January-2026

Maktabgacha ta'lim muassasasidagi psixologik muhit bolaning o'zini xavfsiz his qilishi, erkin fikr bildirishi va faol ishtirok etishi uchun muhim shart-sharoit yaratadi. Qulay psixologik muhit sharoitida bola o'z imkoniyatlarini namoyon etishga intiladi, o'rganishga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi hamda ta'lim jarayonida faol subyekt sifatida qatnashadi. Aksincha, salbiy psixologik muhit bolaning emotsional holatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, uning ta'lim jarayonidagi faolligini pasaytirishi mumkin.

Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida ta'lim sifati faqat o'quv dasturlari, metodik qo'llanmalar yoki didaktik vositalar bilan belgilanmasligi ta'kidlanadi. Bugungi kunda ta'lim sifati ta'lim jarayonida hukmron bo'lgan psixologik muhit, pedagog va bola o'rtasidagi munosabatlar, emotsional qo'llab-quvvatlash darajasi bilan ham bevosita bog'liq holda qaralmoqda. Ijobiy psixologik muhit bolalarda o'rganishga qiziqish, tashabbuskorlik, faol ishtirok va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi, ularning bilimlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi.

Shu bilan birga, salbiy psixologik muhit hukmron bo'lgan ta'lim muassasalarida bolalarda qo'rquv, ishonchsizlik, tashvish va passivlik kabi holatlar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatlar bolaning bilish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim sifati pasayishiga olib keladi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida qulay psixologik muhitni shakllantirish masalasi dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida qaraladi va ushbu muammoni chuqur tadqiq etish ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik muhitning ta'lim sifatiga ta'siri masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida muhim ilmiy muammo sifatida keng tadqiq etilgan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bolaning ta'lim jarayonidagi faolligi, bilimlarni o'zlashtirish darajasi hamda shaxsiy rivojlanishi ko'p jihatdan u yashayotgan va ta'lim olayotgan muhitning psixologik xususiyatlariga bog'liqdir. Psixologik muhit tushunchasi bolani o'rab turgan emotsional holatlar, muloqot sifati, ijtimoiy munosabatlar hamda pedagogik ta'sirlar majmuasini o'z ichiga oladi.

Mazkur masalaning nazariy asoslari rus psixologi L.S. Vygotskiyning ilmiy qarashlarida chuqur yoritilgan. Olim o'zining madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liq ekanligini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Vygotskiy ta'kidlaganidek, bolaning bilish faoliyati va tafakkuri bevosita muloqot jarayonida shakllanadi, ya'ni bola bilimni yakka holda emas, balki kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatda o'zlashtiradi¹². Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta'lim muassasasida yaratilgan ijobiy psixologik muhit bolaning "yaqin rivojlanish zonasi"ni kengaytirib, uning bilish imkoniyatlarini oshiradi. Salbiy psixologik muhit esa bolaning rivojlanish sur'atini sekinlashtirib, ta'lim jarayonidagi ishtirokini cheklashi mumkin.

Shveysariyalik psixolog J. Piaget maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishini o'rganib, emotsional holat va psixologik muhitning bilish jarayonlariga

¹² Vygotsky L.S. Mind in Society. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.

Date: 25th January-2026

ta'sirini alohida ta'kidlagan. Uning fikricha, bolalarning tafakkuri faol va konstruktiv xarakterga ega bo'lib, bu jarayon muvaffaqiyatli kechishi uchun bola o'zini erkin va xavfsiz his qilishi lozim¹³. Piagetning ilmiy qarashlariga ko'ra, emotsional barqarorlik mavjud bo'lgan muhitda bola faol tajriba orttiradi, savollar beradi va mustaqil xulosalar chiqarishga intiladi. Demak, psixologik muhit bolaning kognitiv rivojlanishi va ta'lim sifatini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Amerikalik psixolog A. Maslou ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasida inson faoliyati va rivojlanishida psixologik xavfsizlik va emotsional barqarorlikning muhimligini asoslab beradi. Uning nazariyasiga ko'ra, inson, jumladan bola, o'zining asosiy ehtiyojlari — xavfsizlik, mehr, e'tirof kabi ehtiyojlari qondirilmaguncha yuqori darajadagi bilish va o'rganishga to'liq e'tibor qaratolmaydi¹⁴. Ushbu nazariya maktabgacha ta'lim jarayonida psixologik muhitni ta'lim sifati bilan bog'lashga ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Qulay psixologik muhit bolaning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham maktabgacha ta'lim muhitining psixologik jihatlarini keng o'rganilgan. Jumladan, M. To'xtaxo'jayeva o'z tadqiqotlarida maktabgacha ta'lim muassasasidagi pedagogik va psixologik muhitning bola shaxsining shakllanishidagi o'rnini ilmiy asoslab beradi. Olimaning fikricha, pedagogning shaxsiy fazilatlarini, muloqot madaniyati va emotsional holati bolalarning ruhiy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi¹⁵.

Sh. Qodirova maktabgacha ta'lim psixologiyasiga oid ilmiy ishlarida psixologik muhitni ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida talqin qilib, pedagog va bola o'rtasidagi munosabatlarning ta'lim sifati uchun muhimligini ta'kidlaydi. U ijobiy psixologik muhit bolalarda o'ziga ishonch, ijtimoiy faollik va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

N. Sayidahmedov esa pedagogik texnologiyalar doirasida ta'lim muhitining psixologik jihatlarini ko'rib chiqib, qulay muhit ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim shartlardan biri ekanligini qayd etadi¹⁶. Uning tadqiqotlari psixologik muhitni ta'lim sifati bilan bog'liq holda tizimli yondashuv asosida tahlil qilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik muhitning ta'lim sifati va shaxs rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Ushbu manbalar tadqiqotning nazariy asosini tashkil etib, psixologik muhitni yaxshilash orqali ta'lim sifatini oshirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik muhitning ta'lim sifatiga ta'sirini ilmiy asosda aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlarning o'zaro

¹³ Piaget J. The Psychology of the Child. — New York: Basic Books, 1969.

¹⁴ Maslow A. Motivation and Personality. — New York: Harper & Row, 1954.

¹⁵ To'xtaxo'jayeva M. Maktabgacha pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi, 2015.

¹⁶ Sayidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Fan, 2003.

Date: 25th January-2026

uyg'unligi ta'minlandi, bu esa muammoni har tomonlama va chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotning dastlabki bosqichida nazariy tahlil metodi qo'llanilib, maktabgacha ta'lim, bolalar psixologiyasi, psixologik muhit va ta'lim sifati masalalariga oid mahalliy hamda xorijiy ilmiy adabiyotlar o'rganildi va umumlashtirildi. Ushbu bosqichda asosiy tushunchalar aniqlanib, tadqiqotning nazariy asosi shakllantirildi.

Empirik tadqiqot doirasida kuzatish metodidan foydalanildi. Kuzatishlar maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etilib, bolalarning emotsional holati, pedagog bilan bo'lgan munosabatlari, tengdoshlari bilan muloqoti hamda o'quv faoliyatidagi faolligi tizimli ravishda tahlil qilindi. Kuzatish natijalari bolalar uchun yaratilgan psixologik muhitning ta'lim jarayoniga ta'sirini aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, suhbat va so'rovnoma metodlari pedagoglar hamda ota-onalar bilan o'tkazildi. Ushbu metodlar orqali ta'lim muassasasidagi psixologik muhit, pedagogning emotsional holati va muloqot uslubi, shuningdek, ota-onalarning mazkur jarayonga bo'lgan munosabati o'rganildi. Olingan ma'lumotlar taqqoslash va statistik tahlil metodlari yordamida qayta ishlanib, ijobiy va salbiy psixologik muhitga ega guruhlar natijalari o'zaro solishtirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik muhit ta'lim sifatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Ijobiy psixologik muhit mavjud bo'lgan guruhlarda bolalarning o'quv faoliyati yuqori ekanligi aniqlandi. Bunday bolalar mashg'ulotlarda faol qatnashadi, pedagog bilan erkin muloqot qiladi, savollarga dadil javob beradi va mustaqil fikr bildirishga intiladi.

Kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, qulay psixologik muhitda bolalarda o'rganishga bo'lgan qiziqish va ichki motivatsiya yuqori bo'ladi. Ular topshiriqlarni bajarishda tashabbuskorlik ko'rsatadi, yangi bilimlarni o'zlashtirishda faol ishtirok etadi. Bu holat ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Salbiy psixologik muhit hukmron bo'lgan guruhlarda esa bolalarda tashvish, qo'rquv, ishonchsizlik va passivlik holatlari kuzatildi. Bunday bolalar mashg'ulotlarda kamroq ishtirok etadi, savollarga javob berishdan tortinadi va pedagog bilan muloqotdan qochishga moyil bo'ladi. Natijada bilimlarni o'zlashtirish darajasi pasayadi va ta'lim sifati yetarli darajada ta'minlanmaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogning muloqot madaniyati, emotsional barqarorligi va bolalarga nisbatan qo'llab-quvvatlovchi munosabati ijobiy psixologik muhitni shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Pedagog tomonidan yaratilgan qulay emotsional muhit bolalarning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik muhit ta'lim sifati va shaxs rivojlanishiga bevosita va kuchli ta'sir ko'rsatadi. Qulay, xavfsiz va qo'llab-

Date: 25th January-2026

quvvatlovchi psixologik muhit bolaning emotsional farovonligini ta'minlab, uning bilish faoliyatini faollashtiradi va ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, psixologik muhit faqat bolalarning ruhiy holatiga emas, balki ularning bilimlarni o'zlashtirish darajasi, ijtimoiy moslashuvi va muloqot ko'nikmalariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologik muhitni shakllantirish va doimiy ravishda yaxshilab borish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologik muhitni yaxshilash pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish, ularning psixologik tayyorgarligini mustahkamlash, otalar bilan hamkorlikni kuchaytirish va har bir bolaga individual yondashuvni ta'minlash orqali amalga oshirilishi lozim. Ushbu chora-tadbirlar ta'lim sifatini oshirish va bolalarning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vygotsky L.S. *Mind in Society*. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.
2. Piaget J. *The Psychology of the Child*. — New York: Basic Books, 1969.
3. Maslow A. *Motivation and Personality*. — New York: Harper & Row, 1954.
4. To'xtaxo'jayeva M. *Maktabgacha pedagogika*. — Toshkent: O'qituvchi, 2015.
5. Qodirova Sh. *Maktabgacha ta'lim psixologiyasi*. — Toshkent: Ilm Ziya, 2018.
6. Sayidahmedov N. *Pedagogik texnologiyalar*. — Toshkent: Fan, 2003.
7. Bronfenbrenner U. *The Ecology of Human Development*. — Harvard University Press, 1979.
8. Dewey J. *Experience and Education*. — New York: Macmillan, 1938.
9. UNICEF. *Early Childhood Development*. — New York, 2020.
10. OECD. *Starting Strong*. — Paris, 2017.

